

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์*

SUBSTANCE STUDIES IN THE SANGHA COUNCIL OF RATTANAKOSIN PERIOD ACTS

พระมหาภราดร สุวรรณรัตน์, พีระพล อ่อนลำเนาวิ*, อดุลย์ คนแรง, เกียรติศักดิ์ พลอยแสง, เชน นคร
Phramaha Pharadon Suwannarat, Peerapol Onlumnaow*, Adul Khonraeng, Kriangsak Ploisang, Chen Nakorn

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Sri Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: peerapol.onl@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ถูกกำหนดขึ้นเพื่ออุปถัมภ์ ค้ำครอง ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีลักษณะของการใช้ภาษาเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากมีการนำคำในพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในพระราชบัญญัติเป็นจำนวนมาก ภาษาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จะต้องมีความกระชับ รัดกุม และต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยเพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ การทำความเข้าใจต้องอาศัยความรู้ทางภาษา การตีความทางภาษา ความรู้ด้านพระธรรมวินัย และความรู้ด้านพระพุทธศาสนาประกอบกันด้วย ดังนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงมีความเด่นชัดในด้านของภาษาที่แตกต่างจากพระราชบัญญัติอื่น การศึกษาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง 6 ฉบับ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่พระราชบัญญัติต้องการสื่อสาร อันเป็นเครื่องมือกำกับบทบาทของพระสงฆ์ในบริบทสังคมยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นตราจนถึงยุคปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า สาระสำคัญในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มี 4 ประเภท คือ 1) สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง 2) สาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบ 3) สาระที่เป็นการอนุญาต และ 4) สาระที่เป็นคำอธิบาย โดยสาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง เป็นสาระที่มีการพบมากที่สุด รองลงมาคือ สาระที่เป็นการอนุญาต ส่วนสาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบและสาระที่เป็นคำอธิบายมีความถี่ในการพบไม่ต่างกัน สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทำให้ทราบเจตนาของผู้ตราพระราชบัญญัติในแต่ละยุคสมัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปกครองคณะสงฆ์ การปกป้องทะนุบำรุงสถาบันพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องสะท้อนอย่างเด่นชัดว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงอุปถัมภ์ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา อาจมีการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในพระวินัยปิฎกเพิ่มเติมในอนาคต

คำสำคัญ: พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, ยุครัตนโกสินทร์, สาระสำคัญ

Abstract

The Sangha Act is an act that was issued to support, protect, and maintain Buddhism. So, a lot of Buddhist terms are used in this Act. The language in the Act is concise and agreeable with the Sangha canon, which is comfortable for the Buddhist monks to follow. To understand the Act, we have to know the Buddhist language, interpretation, the Sangha canon, and other teachings of Buddhism as well. Consequently, this Sangha Act is unique from other Acts. The purpose of studying the contents of the

Sangha Acts in Rattanakosin period is studying the contents appearing in the six of the Sangha Acts, which are used as a tool in order to maintain the role of the Buddhist monks in the early Rattanakosin period until the present day. The study has found out that the six of Sangha Acts consists of 4 characteristics: (1) commands, (2) notifications, (3) permissions, and (4) definitions. Furthermore, the commands have been mentioned mostly, the permissions, the notifications, and the definitions respectively. The contents of the Acts illustrate us know the intention of those who issued them of each period: to promote the administration of the Sangha, to protect Buddhism. In addition to this, it appears that the kings are Buddhists and have supported the Buddhism in Thailand since the ancient to the present day. What is more, for the benefit of studying Buddhism, studying the language using in the Buddhist canon might take place in the future.

Keyword: The Sangha Council, Rattanakosin Periods Acts, Substance

บทนำ

กฎหมาย เป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ตราขึ้น เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม เป็นการกำหนดกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ และการลงโทษ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการบริหารประเทศ สร้างความเรียบร้อย ความผาสุก ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ กฎหมายเป็นสิ่งที่เกิดจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับกัน ในสังคม ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับบทลงโทษ ซึ่งในประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ในส่วนเสรีภาพ ของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดไว้ว่า “มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพ บริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน...” รัฐธรรมนูญระบุว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ในส่วนของภาครัฐมี บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 67 กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐมีหน้าที่ในการอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธศาสนาพระพุทธรูปศาสนา ข้อความในมาตราดังกล่าวจึงเป็นการเน้นย้ำความสำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหลักของประเทศไทยที่ประชาชนไทยส่วนใหญ่นับถือ สอดคล้องกับที่ศูนย์ข้อมูลกลางทางด้านศาสนากรมการศาสนา รายงานไว้ว่าประชาชนในประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาร้อยละ 95.52 (31 ธันวาคม พ.ศ. 2564) ดังนั้น เพื่อสร้างความผาสุกระหว่างพระสงฆ์ สังคม ภาครัฐ จึงควรสร้างความเข้าใจบทบาทของแต่ละภาคส่วนที่ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560ก); (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560ข); (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560ค)

อย่างไรก็ดี พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความยึดมั่นตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เคารพศรัทธา พระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระธรรม กิจของพระสงฆ์จึงมีความสำคัญควบคู่กับพระพุทธศาสนาเสมอมา ดังนั้นจึงมีการตรา กฎหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์” เพื่อให้อำนาจรัฐในการอุปถัมภ์ดูแล พระพุทธศาสนา ในต้นกรุงรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตรา “กฎ พระสงฆ์” โดยมีเพียง 10 ข้อ ตราบถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับคณะสงฆ์ เรียกว่า “พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสิ นทรศก 121” สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องการตราพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ไว้ในแถลงการณ์คณะสงฆ์ว่า ภิคุษุสงฆ์ แม้จะมีพระวินัยเป็นกฎหมายสำหรับตัวอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว ก็ยัง จะต้องอยู่ในใต้อำนาจแห่งกฎหมายฝ่ายอาณาจักรอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งตราไว้เฉพาะหรือเพื่อคนทั่วไปและยังควรอนุวัต จารีตของบ้านเมือง อันไม่ขัดต่อกฎหมายสองประเภทนั้นอีก (พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ), 2558) พระนิพนธ์ ดังกล่าว ทำให้ทราบว่าพระสงฆ์ต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย จารีตประเพณี และกฎหมาย บ้านเมือง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ชำระ

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ จนนำไปสู่การตรากฎหมายพระสงฆ์ที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484” บังคับใช้จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมชนกนาถ มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2505 เพื่อปรับปรุงและแก้ไขในสิ่งที่เคยเป็นปัญหา พระราชบัญญัติฉบับนี้มีการแก้ไขอีกครั้งในระยะต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เรียกว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2535 ตราบจนถึง พ.ศ. 2560 พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 โดยให้ยกเลิกข้อความในมาตรา 7 และแก้ไขเพิ่มเติม และ พ.ศ. 2561 ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 โดยยกเลิก แก้ไข เพิ่มเติมในบางมาตรา ซึ่งการแก้ไขทั้ง 2 ครั้งนั้น เป็นไปเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งพระราชอำนาจตามโบราณราชประเพณี

พระสงฆ์มีหน้าที่ที่จะต้องรับรู้ เข้าใจ ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ อีกทั้งพระสงฆ์ต้องรู้และปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองเช่นเดียวกันกับประชาชนทั่วไป ดังที่ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ ได้กล่าวว่า “กฎหมายเป็นข้อบังคับซึ่งใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไปและบุคคลทั่วไปจำเป็นต้องอ่านและเข้าใจกฎหมายนั้น ๆ ด้วย เพราะหลักกฎหมายสำคัญมีอยู่ว่าความไม่รู้จักกฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว” (ธาณินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, 2539) และการที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปต้องเกี่ยวข้องติดต่อกับพระสงฆ์ ประชาชนจึงควรทราบเพื่อความเข้าใจ การเรียนรู้ ประพฤติปฏิบัติและแสดงออกอย่างเหมาะสมกับพระภิกษุ-สามเณร ในประเด็นด้านการใช้ภาษาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นอกจากจะเป็นเรื่องภาษากฎหมายแล้ว ยังเป็นลักษณะของการใช้ภาษาเฉพาะกลุ่มภาษาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นอกจากจะมีความกระชับ รัดกุม และต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย การทำความเข้าใจกับภาษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้นต้องอาศัยความรู้ทางภาษา การตีความทางภาษา ความรู้ด้านพระธรรมวินัย และความรู้ด้านพระพุทธศาสนาประกอบกันด้วย ดังนั้นจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์ เพื่อให้เข้าใจสาระในมาตราต่าง ๆ นอกจากจะได้ศึกษาลักษณะของภาษาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว ยังทำให้ทราบถึงเจตนาของผู้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสังคมที่สะท้อนออกมาจากข้อกำหนดในตัวบทพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และบทบาทของพระสงฆ์ในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอีกด้วย

ความเป็นมาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นเพื่อใช้ในการปกป้อง ค้ำครอง ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการตรากฎหมายพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง วัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้เคร่งครัดพระธรรมวินัย ล่วงจนรัชสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นตามลำดับ นับจนถึงปัจจุบันมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้วทั้งสิ้น จำนวน 6 ฉบับ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การตรากฎหมายดังกล่าวเรียกว่า “กฎหมายพระสงฆ์” รวมอยู่ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งทรงให้ชำระรวบรวมขึ้นในปีจุลศักราช 1166 (พ.ศ. 2347) (ปลื้ม โชติขจรญาณกุล, 2550) การตรากฎหมายพระสงฆ์มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้เคร่งครัดตามพระธรรมวินัย โดยมีข้อกำหนดเพียง 10 ข้อ ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีนิกายสงฆ์ใหม่ชื่อว่า ธรรมยุติกนิกาย และพยายามแยกคณะเป็นอิสระจากคณะทั้ง 4 แต่ถึงกระนั้น คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายยังรวมอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าคณะกลางตลอดสมัยรัชกาลที่ 3 ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังคงใช้กฎหมายพระสงฆ์ที่ตราขึ้นมาตั้งแต่สมัย

รัชกาลที่ 1 เป็นหลัก เพียงแต่หากมีสิ่งใดเพิ่มเติมก็ใช้วิธีออกประกาศเป็นครั้งคราวไป พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองในส่วนราชอาณาจักรจนมีความเรียบร้อยบริบูรณ์แล้ว พระองค์จึงเห็นสมควรให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในฝ่ายพุทธจักรด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในการปกครอง จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับคณะสงฆ์ขึ้นเป็นฉบับแรกในสมัยรัตนโกสินทร์

ในส่วนของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรก เดิมเรียกว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2445 (ร.ศ. 121) โดยพระราชบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหารและการจัดองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทยที่มีกฎหมายกำหนดระบบการปกครองคณะสงฆ์ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539) พระราชบัญญัตินี้มีบังคับใช้มาถึงรัชกาลที่ 8 ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (แปลก พิบูลสงคราม) ซึ่งต้องการสร้างความชอบธรรมให้การปกครองในระบบ “ประชาธิปไตย” อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข จึงได้เปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยรัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาผู้แทนราษฎร พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ผู้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ประมุขสังฆมณฑล แต่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองไม่ได้ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ดังนั้น อำนาจการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ถูกแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายสังฆสภา ฝ่ายสังฆมนตรี และฝ่ายคณะวินัยธร สถานการณ์ของคณะสงฆ์ในช่วงนี้ได้เดินมาถึงยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของประเทศ ซึ่งเห็นว่าการแยกการปกครองเป็น 3 ฝ่ายเป็นระบบที่บั่นทอนประสิทธิภาพ ทำให้มีความล่าช้า รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้เป็นการรวมอำนาจคณะสงฆ์ ไว้ที่มหาเถรสมาคม โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการปกครองทั่วสังฆมณฑล เป็นประธานสูงสุด ทรงปฏิบัติหน้าที่ทั้งในส่วนฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่าย ตุลาการไปพร้อมกัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีผลบังคับใช้มาเป็นเวลานาน บทบัญญัติบางมาตราไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และในบางกรณีได้มีบัญญัติไว้ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงเป็นการสมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติให้มีความเหมาะสม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยเพิ่มเติมบทนิยามให้มีความชัดเจน สะดวกในการตีความ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560) และฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2561) เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2535 โดยจะแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะปกครอง ซึ่งถูกกำหนดไว้ให้เป็นพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์และให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ดังข้อความตอนหนึ่งที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 4 มาตรา 3 ว่า “...เพื่อให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนการดูแลการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปเพื่อการส่งเสริมเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และมีการรักษาพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างถูกต้องดีงามโดยเคร่งครัด เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป พระมหากษัตริย์จึงทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอน...”

ทั้งนี้ จะสังเกตได้ว่า การตรากฎหมายพระสงฆ์ ในรัชกาลที่ 1 การเพิ่มกฎต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในช่วงรัชกาลที่ 3 และ 4 ตลอดจนถึงการตราลักษณะปกครองคณะสงฆ์ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ นอกจากจะเพื่อสร้างความเลื่อมใสให้เกิดต่อพุทธศาสนิกชนแล้ว ยังเป็นไปเพื่อให้ความเหมาะสมกับสภาพการณ์ บริบทของแต่ละยุคสมัย และเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการปกครองของคณะสงฆ์อีกด้วย

ภาษากฎหมาย

ภาษากับกฎหมายเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างขาดไม่ได้ เพราะการจะบังคับใช้กฎหมาย จำเป็นต้องใช้ภาษาในการสื่อสารและการตีความ ดังนั้นจึงนับได้ว่าภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของนักกฎหมาย ภาษาในกฎหมายนั้นต้องมีความละเอียด รอบคอบ รัดกุม ชัดเจน ง่ายต่อการสื่อสารและการทำความเข้าใจ วิวัฒนาการการใช้ภาษาในกฎหมายนั้นก็ขึ้นอยู่กับบริบทการปกครองของแต่ละยุคสมัย ซึ่งภาษากฎหมายไทย มีการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้คำ วลี และถ้อยคำสำนวนที่เกิดจากปัจจัยทางสังคมและการปกครองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กฎหมายในสมัยสุโขทัยนิยมใช้คำไทยแท้เป็นส่วนมาก และไม่มีการใช้คำราชาศัพท์ ทั้งนี้เพราะสังคมในสมัยสุโขทัยไม่มีความซับซ้อน การปกครองอยู่ในลักษณะพ่อปกครองลูก (พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์, 2517) ภาษากฎหมายในสมัยนี้จึงมีลักษณะเหมือนข้อบังคับในครอบครัว นั่นคือ มีลักษณะเข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการประมวลกฎหมายจากสมัยอยุธยาโดยใช้ชื่อว่า กฎหมายตราสามดวง ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอิทธิพลของต่างประเทศเข้ามา มีบทบาทต่อคนในสังคมและส่งผลกระทบต่อความคิดของคนในสังคมเป็นอย่างมาก ภาษากฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงจากสำนวนโวหารและถ้อยคำอย่างโบราณแท้ มาเป็นภาษาเรียบง่ายที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้มากขึ้น การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีการปฏิรูปภาษากฎหมายตามไปด้วย โวหารสำนวน และถ้อยคำในภาษาจากลักษณะวรรณคดีเปลี่ยนมาเป็นลักษณะวิชาการ ตัวอย่างภาษากฎหมายก่อนการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลไทย

กฎหมายตราสามดวง

เรื่อง ห้ามช่วยไพร่หลวง

พระราชบัญญัติ

สำหรับผู้รักษาเมืองซึ่งจะทำสัญญากับชาวต่างประเทศ

“เลขสมกำลังราชการเบากว่าเลขไพร่หลวง ไพร่หลวงคิดอ่านยกย่ายเลือกใส่ลูกหลานว่านเครือหมู่ ไพร่หลวงให้พ้นจากหมู่ไปอยู่ในกรมซึ่งราชการเบา นั้น อ้างว่าเปนทาสผู้มีชื่อบ้าง ที่เป็นทาสจริงก็มี ครั้นจะเอาเงินในท้องพระคลังช่วยมาไถ่ไ้คงหมู่ ถ้าเจ้าหมู่เป็นคนโลภหาปัญหามีได้ น้ำใจกำเริบจะร่วมคิดกันไม่ยาก จะเขียนสารกรมทันทว่าทุกขยากเปนทาสเอาทรัพย์ปันกัน จะเปนเยี่ยงหย่างไปจะละไ้มิได้ หมู่ไพร่หลวงจะร่วรงไร”

“ผู้ใดจะทำหนังสือสัญญาเปนไปรวณั้น แล้วแต่ใจของผู้นั้นจะมีกำหนด แลสัญญาตกลงประการใด แต่อย่าให้ผิดกับพระราชกำหนดกฎหมายเก่าใหม่ ถ้าจะเกิดวิวาทด้วยข้อสัญญาประการใด จะมาร้องฟ้องต่อท่านเสนาบดีซึ่งเป็นเจ้าพนักงานณกรุงเทพ ฯ ก็ได้ถ้าผู้รักษาเมืองกรมการแลราชภูรณั้นแพ้ความจะต้องเสียเงินแลทรัพย์ สิ่งของก็ให้เร่งเอาแต่ผู้ซึ่งแพ้ความจะเร่งเอาที่แลทรัพย์สิ่งของซึ่งเป็นของสำหรับแผ่นดินนั้นไม่ได้”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ลักษณะการใช้ภาษาในกฎหมายตราสามดวงเป็นการบรรยายแบบสำนวน โวหาร แตกต่างจากพระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมืองซึ่งจะทำสัญญากับชาวต่างประเทศ ในรัชกาลที่ 5 ที่มีการใช้ภาษาที่มีความกระชับมากขึ้น และมีการนำคำยืมภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความรัดกุมมากขึ้น สอดคล้องกับที่ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร ได้ศึกษาความเป็นมาและลักษณะเฉพาะของภาษากฎหมายไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบันดังที่ได้กล่าวในหนังสือ ภาษากฎหมายไทย ว่า ภาษากฎหมายไทยเป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะและมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ (ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, 2543) กล่าวคือ ภาษากฎหมายในสมัยสุโขทัยนับเป็นภาษาวรรณคดีได้เพราะมีความไพเราะ สละสลวย ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นการใช้สำนวนอย่างง่าย ๆ สั้น ๆ ใช้คำไทยแท้เป็นส่วนมาก ส่วนในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นภาษา

กฎหมายแม้จะไม่ดีเด่นเท่ากับสมัยสุโขทัยก็ยังมีขึ้นเป็นวรรณคดีร้อยแก้วของไทยที่สำคัญ ครั้นเมื่อมีการปฏิรูประบบกฎหมายจากเดิมมาสู่ปัจจุบันภาษาอังกฤษประเภทฟังก์ชันเนลอิงลิช (Functional English) มามีอิทธิพลต่อภาษากฎหมายไทยทางด้านวากยสัมพันธ์ ส่วนทางด้านศัพท์ภาษากฎหมายไทยยังมีลักษณะคงเดิมจนถึงปัจจุบัน หากเป็นภาษาทางวิชาการที่มีลักษณะเฉพาะแบบ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 6 ประการ คือ แจ่มชัดและปราศจากช่องโหว่ สั้นกะทัดรัด ใช้ถ้อยคำในภาษากฎหมายให้เป็นระเบียบเดียวกันโดยตลอด ใช้ถ้อยคำที่ใช้ในตัวบทกฎหมาย มีความสุภาพนุ่มนวล และสามารถจูงใจผู้ฟังผู้อ่านให้คล้อยตาม นอกจากลักษณะของภาษาที่ใช้ในกฎหมายแล้ว ยัง ได้แบ่งคำศัพท์ทางกฎหมายไว้ 2 ชนิด คือ ศัพท์กฎหมาย และ คำศัพท์ที่มีความหมายจำเพาะ

ด้วยความน่าสนใจของการใช้ภาษากฎหมาย รัชสมัยญา กลิ่นน้ำหอม จึงได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ภาษากฎหมายในประมวลกฎหมายอาญา” และพบว่าการใช้บัญญัติศัพท์ภาษากฎหมายมีการประกอบคำใหม่ 3 ชนิด คือ คำพ้อง คำประสม และคำซ้อน และจากการศึกษาเปรียบเทียบความหมายระหว่างความหมายของคำศัพท์เฉพาะและความหมายทั่วไป สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ ความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้า และความหมายคงเดิม (รัชสมัยญา กลิ่นน้ำหอม, 2546) และสุกัญญา สุวิริยะรัตน์ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาษาในกฎหมายลักษณะอาญากับประมวลกฎหมายอาญา : การศึกษาเชิงเปรียบเทียบต่างสมัย” ได้ข้อค้นพบว่าการศึกษาคำศัพท์ในภาษากฎหมายมีความคงที่ในการใช้คำและมีการใช้คำศัพท์เฉพาะทางกฎหมายมากกว่ากฎหมายลักษณะอาญา โดยปรากฏว่ามีการบัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่ในประมวลกฎหมายอาญา และการเลิกใช้ศัพท์กฎหมายบางคำที่เคยปรากฏในกฎหมายลักษณะอาญา ยกตัวอย่างเช่นคำสรรพนาม “ท่าน” “เขา” และ “มัน” เป็นต้น

กรอบแนวคิดและทฤษฎีเรื่องวัจนกรรม

วัจนกรรมหมายถึง การกระทำโดยเจตนาของผู้พูดซึ่งแสดงออกในรูปของคำพูด เช่น คำสั่ง ขอร้อง ขอร้อง เป็นต้น ประโยคที่มีโครงสร้างทางไวยากรณ์เหมือนกันทุกประการอาจเป็นวัจนกรรมที่ต่างกันได้ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2532) เช่น ประโยค “งานยังไม่สะอาดเลย” ความหมายประจำรูปของประโยคนี้ คือ การให้เนื้อความเกี่ยวกับเรื่องงานที่ยังไม่สะอาด วัจนกรรมตรงหรือเจตนาที่สอดคล้องกับความหมายประจำรูปนี้คือ การบอกให้ผู้ฟังทราบว่ามีสภาพเช่นไร แต่ผู้พูดอาจนำประโยคนี้ไปใช้ด้วย วัจนกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำรูปประโยคได้ คือ นำไปใช้ด้วยวัจนกรรมอ้อมให้เป็นคำตาคำหนดหรือเป็นคำสั่งก็ได้ ทั้งนี้ มีนักภาษาศาสตร์ได้ให้แนวคิดและแบ่งวัจนกรรมไว้ ดังนี้

วัจนกรรมตามแนวคิดของออสติน มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) วัจนกรรมตรงตามคำ (Locutionary act) 2) วัจนกรรมปฏิบัติ (Illocutionary act) และ 3) ผลวัจนกรรม (Perlocutionary act) (สุจิตลักษณ์ ดิมดวง, 2552)

เซอร์ล แบ่งวัจนกรรมออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. วัจนกรรมบรรยายเหตุการณ์ (Representative)
2. วัจนกรรมกำหนดให้ทำ (Directive)
3. วัจนกรรมผูกมัด (Commissive)
4. วัจนกรรมแสดงอารมณ์ความรู้สึก (Expressive)
5. วัจนกรรมประกาศ (Declaration)

(กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และธีรานุ โชคสุวณิช, 2551)

เมื่อวัจนกรรมเป็นสิ่งที่แสดงเจตนาของผู้พูด และกฎหมายก็ต้องใช้ภาษาในการสื่อสาร ซึ่งเป็นความสอดคล้องกันและทำให้มีการศึกษาเรื่องวัจนกรรมในภาษากฎหมาย เช่น มลลื พรโชคชัย

ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิจนลีลาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย” ผลการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย สามารถจำแนกชนิดของสาระได้ 4 ชนิด ได้แก่ 1) สาระที่เป็นคำสั่งหรือข้อบังคับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชนิดย่อย คือ แบบที่มีเงื่อนไขและแบบที่ไม่มีเงื่อนไขในการปฏิบัติตาม 2) สาระที่เป็นคำอนุญาต 3) สาระที่เป็นคำอธิบาย 4) สาระที่เป็นการแจ้งความให้ทราบ (มุลี พรโชคชัย, 2538) ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ วิจนกรรม (Speech Act) ในการจำแนกโดยพิจารณาเจตนาของผู้ร่างกฎหมาย สอดคล้อง กฤติกา ผลเกิด เรื่อง “การศึกษาวิจนลีลาของประมวลกฎหมายอาญา” ซึ่งก็ได้ศึกษาและจำแนกชนิดของสาระในมาตราต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายอาญาผลการศึกษาพบว่าประมวลกฎหมายอาญา ประกอบด้วยชนิดของสาระ 4 ชนิด ได้แก่ สาระชนิดที่เป็นข้อบังคับ สาระชนิดที่เป็นคำอนุญาต สาระชนิดที่เป็นคำจำกัดความ และสาระชนิดที่เป็นการแจ้งความให้ทราบ ทั้งนี้สาระชนิดที่เป็นข้อบังคับยังสามารถแบ่งย่อยได้ 2 แบบ คือ สาระชนิดที่เป็นข้อบังคับแบบไม่มีเงื่อนไขกับสาระชนิดที่เป็นข้อบังคับแบบมีเงื่อนไข (กฤติกา ผลเกิด, 2546)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์

คำว่า สาระ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายไว้ว่า ส่วนสำคัญ, ข้อใหญ่ใจความ ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้คำว่า สาระ จึงหมายถึงสาระสำคัญที่เป็นแก่นหรือใจความในข้อพระราชบัญญัติที่ผู้ตราพระราชบัญญัติต้องการสื่อให้ผู้รับสารได้รับทราบ เนื่องจาก ในข้อพระราชบัญญัติมีการแบ่งใจความเป็นวรรค บางข้อพระราชบัญญัติมีวรรคเดียวสามารถสื่อใจความสำคัญได้ชัดเจน บางมาตราในพระราชบัญญัติอาจมีหลายวรรคโดยในแต่ละวรรคมีใจความที่แตกต่างกันซึ่งอาจจะสามารถนำมาเสนอได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของมาตราในพระราชบัญญัตินั้น

เมื่อได้วิเคราะห์ความหมายของภาษาในข้อพระราชบัญญัติแล้ว พบว่ามีความแตกต่างกัน เช่น มุ่งเน้นเพื่อการสั่งให้ปฏิบัติตาม มุ่งเน้นว่าเป็นการแจ้งให้รับทราบ เป็นต้น และในแต่ละสาระสำคัญก็จะมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มุ่งศึกษาจำแนกสาระในข้อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้ง 6 ฉบับ โดยมีผลการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง

1.1 สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งแบบไม่มีเงื่อนไข

(เรื่องที่บังคับหรือสั่ง) + ข้อบังคับหรือคำสั่ง

ตัวอย่าง 1

มาตรา 8 วัดใดร้างสงฆ์ไม่อาศัย ให้เจ้าพนักงานฝ่ายพระราชอาณาจักรเป็นผู้ปกครองรักษาวัดนั้น ทั้งที่ธรณีสงฆ์ซึ่งขึ้นวัดนั้นด้วย

1.2 สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งแบบมีเงื่อนไข

(เรื่องที่บังคับหรือสั่ง) + ข้อบังคับหรือคำสั่ง + เงื่อนไข + (กรณี

ตัวอย่าง 2

มาตรา 23 ให้พระราชอาณัติผู้กำกับแขวงในจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมตำแหน่งพระสังฆราชได้อีกรูปหนึ่ง เว้นแต่ถ้าพระราชอาณัติรูปนั้นมีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมเกิน 3 รูปอยู่แล้วก็ไม่ต้องตั้ง

2. สาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบ

(เรื่องที่ต้องการแจ้งให้ทราบ) + ข้อความที่แจ้งให้

ตัวอย่าง 3

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้มีนามว่าพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทรศก 121 และพระราชบัญญัตินี้จะโปรดให้ใช้ในมณฑลเมื่อใด จะได้ประกาศในหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง 4

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”

3. สาระที่เป็นการอนุญาต

(เรื่องที่จะอนุญาต) + (กรณีเฉพาะ) + คำอนุญาต +

ตัวอย่าง 5

มาตรา 12 ทุกคราวประชุมสมัชชาสามัญ สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งสมาชิกในสังฆสภาตามมติของสังฆสภาให้เป็นประธานสภาหนึ่งรูป เป็นรองประธานสภาหนึ่งรูป หรือหลายรูปก็ได้ ...

ตัวอย่าง 6

มาตรา 28 เจ้าคณะแขวงมีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมผู้ช่วยการคณะได้ 2 รูป คือ พระสมุห์ 1 พระใบฎีกา 1 ถ้าเจ้าคณะแขวงนั้นได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระครูราชทินนาม ตั้งพระปลัดได้อีกรูป 1

ตัวอย่าง 7

มาตรา 9 ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้

4. สาระที่เป็นคำอธิบาย

คำศัพท์ + คำกริยา +

ตัวอย่าง 8

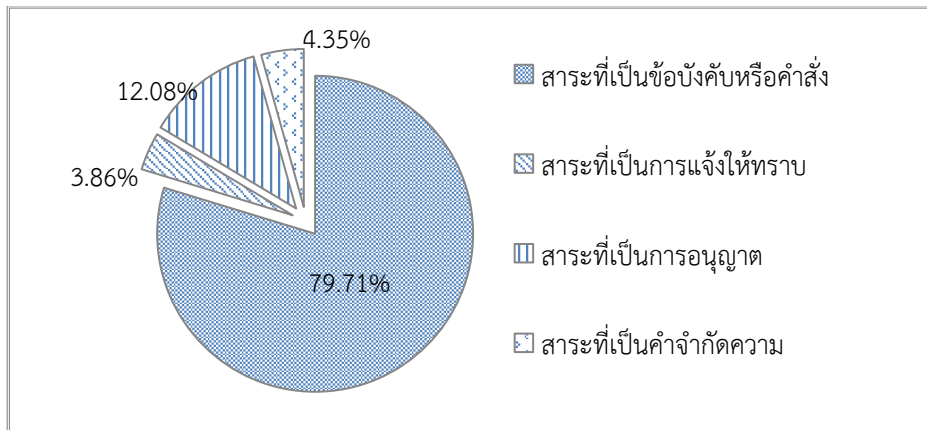
มาตรา 40 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

1. ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตวัดนั้น
2. ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
3. ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

นอกจากการศึกษาข้อพระราชบัญญัติโดยจำแนกเป็นสาระจำนวน 4 สาระ คือ สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง สาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบ สาระที่เป็นการอนุญาต และสาระที่เป็นคำอธิบาย ยังพบว่า มีบางมาตราที่มี

สาระต่างกันอยู่ในมาตราเดียวกัน เนื่องจากบางมาตรามีหลายวรรค ในแต่ละวรรคให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป โดยสาระสำคัญที่ปรากฏรวมคือ 1) สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง - สาระที่เป็นการอนุญาต 2) สาระที่เป็นการอนุญาต - สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง และ 3) สาระที่เป็นคำอธิบาย - สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง

ภาพที่ 1 แผนภูมิวงกลมเปรียบเทียบจำนวนสาระทั้ง 4 สาระ

เมื่อรวมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง 6 ฉบับแล้ว พบว่าสาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งมีมากที่สุด รองลงมาคือสาระที่เป็นการอนุญาต สาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบ และสาระที่เป็นคำอธิบาย ตามลำดับ จึงทำให้ทราบเจตนาของผู้ตราพระราชบัญญัติได้ชัดเจนว่าโดยส่วนมากตราพระราชบัญญัติขึ้นเพื่อสั่งให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องปฏิบัติตาม และเมื่อได้วิเคราะห์ตามมาตราในพระราชบัญญัติแล้วพบว่า สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งส่วนมากจะเป็นเรื่องการปกครองของคณะสงฆ์ การสถาปนา การแต่งตั้ง การลงโทษ เป็นต้น สาระที่เป็นการอนุญาตพบในเรื่องของการให้อำนาจในทางปฏิบัติตามหน้าที่ของตน สาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบพบในเรื่องของการออกนามพระราชบัญญัติ การแจ้งกำหนด การบอกสถานะ และสาระที่เป็นคำอธิบาย เป็นการให้ความหมายของคำหรือคำศัพท์

เนื่องจากสาเหตุของการตราพระราชบัญญัติเป็นไปเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในคณะสงฆ์ ดังข้อความที่ปรากฏในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ตอนหนึ่งว่า ...การปกครองสังฆมณฑลย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระศาสนาและในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย ถ้าการปกครองสังฆมณฑลเป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาก็จะเจริญรุ่งเรืองถาวร... (พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ), 2558) ดังนั้นในพระราชบัญญัติทั้ง 6 ฉบับจึงพบสาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งมากที่สุด ซึ่งเรื่องที่บังคับหรือสั่งส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากรูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระธรรมวินัยไม่ครอบคลุมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ในส่วนข้อบังคับหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของสงฆ์ปรากฏเพียงไม่กี่มาตรา เนื่องจากพระสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นแนวทางในปฏิบัติ โดยครอบคลุมถึงการลงโทษภิกษุที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยอยู่แล้ว แต่พบใน 2 ฉบับคือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยบัญญัติเพิ่มขึ้นมาเป็นหมวดอีกหมวดหนึ่ง คือ นิคคกรรมและการสะสมทรัพย์ ทั้งนี้เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ผู้ศึกษาพบจุดที่น่าสนใจในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 คือการปรากฏของสาระที่เป็นการอนุญาตมากกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับอื่น ๆ อาจเนื่องจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์เป็นฉบับแรก ลักษณะการปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้นแบ่งออกเป็นหัวเมือง การปกครองสงฆ์จึงต้องสอดคล้องกับฝ่าย

อาณาจักร คือมอบให้หัวเมืองมีอำนาจปกครองได้เต็มที่ อีกนัยหนึ่ง หลังจากที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 9 ทรงสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะรูปใดขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช แต่พระองค์ทรงบัญชาการคณะสงฆ์เอง โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายกับคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษาฝ่ายการพระศาสนา เสนาบดีกระทรวงธรรมการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานติดต่อระหว่างพระมหากษัตริย์กับมหาเถรสมาคม ดังนั้นการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 จึงเป็นไปเพื่อเอื้อต่อการบัญชาการคณะสงฆ์ของพระมหากษัตริย์

ทั้งนี้ ในส่วนของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560) และฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2561) เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2535 โดยจะแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะปกครอง ซึ่งถูกกำหนดไว้ให้เป็นพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์และให้มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ดังข้อความตอนหนึ่งที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 4 มาตรา 3 ว่า “...เพื่อให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนการดูแลการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปเพื่อการส่งเสริมเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และมีการรักษาพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างถูกต้องดีงามโดยเคร่งครัด เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป พระมหากษัตริย์จึงทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอน...” จากข้อความในวรรคดังกล่าวเมื่อนำไปวิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นสาระที่เป็นการอนุญาต - สาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่ง ในส่วนของการอนุญาต คือ ในพระราชบัญญัติอนุญาตให้เป็นพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ที่จะทรงพระกรุณาโปรดฯแต่งตั้งหรือถอดถอน แต่มีสาระสำคัญที่เป็นข้อบังคับอยู่ร่วมด้วยก็คือต้องให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

สรุป

จากการศึกษาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์ ทำให้ทราบได้ว่าวัตถุประสงค์หลักของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นไปเพื่อการสั่งให้ผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติตาม โดยมีเจตนาเพื่อส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลให้มีความเรียบร้อย เอื้อเพื่อต่อหลักพระธรรมวินัย ดังของผลการศึกษาระในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งพบสาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งมากที่สุด โดยเป็นเรื่องการปกครองของคณะสงฆ์ การสถาปนา การแต่งตั้ง การลงโทษ เป็นต้น สาระที่เป็นการอนุญาตพบในเรื่องของการให้มีอำนาจในทางปฏิบัติตามหน้าที่ของตน สาระที่เป็นการแจ้งให้ทราบพบในเรื่องของการออกนามพระราชบัญญัติ การแจ้งกำหนด การบอกสถานะ และสาระที่เป็นคำอธิบาย เป็นการให้ความหมายของคำหรือคำศัพท์ ผู้ศึกษามีความเห็นว่ สาเหตุที่มีสาระที่เป็นข้อบังคับหรือคำสั่งมากที่สุดเนื่องจากรูปแบบการปกครองสงฆ์ในพระธรรมวินัยไม่ครอบคลุมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ในส่วนข้อบังคับหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของสงฆ์ปรากฏเพียงไม่กี่มาตรา เนื่องจากพระสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นแนวทางในปฏิบัติโดยครอบคลุมถึงการลงโทษภิกษุที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยอยู่แล้ว ทั้งนี้ เมื่อได้ทราบวัตถุประสงค์หลักของการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในยุครัตนโกสินทร์แล้ว ก็จะทำให้ผู้สนใจศึกษา หรือพุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ หรือที่เรียกว่า พระธรรมวินัย มากยิ่งขึ้น อาจมีการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก และนำผลมาเชื่อมโยงกับการใช้ภาษาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ อันจะนำไปสู่การร่วมกันปกป้อง คุ้มครอง ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กฤติกา ผลเกิด. (2546). การศึกษาวัจนลีลาของประมวลกฎหมายอาญา. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และธีรณัฐ โชคสุวนิช. (2551). วัจนปฏิบัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2543). ภาษากฎหมายไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ. (2539). การตีความกฎหมาย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปลื้ม โชติขัญยางกูร. (2550). คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ). (2558). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม ตลอดจนถึงกฎกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์. (2517). การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2411 ถึง พ.ศ. 2478. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มลลี้ พรโชคชัย. (2538). การศึกษาวิจณลีลาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม. (2546). การศึกษาวิเคราะห์ภาษาในประมวลกฎหมายอาญา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560ก). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 4 (6 เมษายน 2560).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560ข). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 ก หน้า 9 (6 เมษายน 2560).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560ค). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 ก หน้า 17 (6 เมษายน 2560).
- สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง. (2552). วัจนปฏิบัติศาสตร์เบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2532). คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.